

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

ORGANIZATION SECURITY LENDING ACTIVITY OF BANKS

Стаття розкриває кредитну діяльність банків як двосторонній механізм із залучення коштів і передачі їх позичальникам. Суб'єкти такої діяльності можуть почергово виступати як у ролі кредитора, так і в ролі позичальника. У такому разі кожен із суб'єктів при формуванні кредитних відносин повинен мати рівні права і гарантувати один одному виконання своїх зобов'язань. Тому, у статті побудована організація забезпечення безпеки кредитної діяльності з врахуванням дуалістичного характеру кредитної діяльності та захисту корпоративного інтересу її суб'єктів. Основну частину статті присвячено проблемам, які стоять на шляху безпечної кредитної діяльності банків і потребують наукового і практичного вирішення в майбутньому.

The article reveals the lending activities of banks as a bilateral mechanism of raising funds and transfers them to borrowers. Subjects of such activities may act in turn as a lender as well and as a borrower. In this case, each of the players in the formation of credit relationships should have equal rights and guarantee each other fulfillment of their commitments. Therefore, the article organization securities lending activity is based on taking into consideration the dualistic nature of lending activity and protect corporate interests of its subjects. The main part of the article is dedicated to the problems that stand in the way of safe lending activities of banks and need a scientific and practical solutions in the future.

Ключові слова: банк, банківська безпека, забезпечення безпеки, кредитна діяльність, кредитування, кредитні ресурси.

Keywords: bank, banking security, security providing, lending activities, lending, credit resources.

ВСТУП. В основі кредитної діяльності банку знаходяться відносини, які виникають у ході залучення банком коштів для формування кредитних ресурсів та їх передачі позичальникам. Неправильна організація системи безпеки підвищує ймовірність виникнення суттєвих загроз, негативний вплив яких на кредитну діяльність зокрема і банківську взагалі, зазвичай призводить до значних фінансових і іміджевих втрат. Забезпечення безпеки кредитної діяльності

банків має здійснюватись по двох основних напрямках: безпека процесу формування кредитних ресурсів і безпека вкладання вказаних ресурсів. Враховуючи це, побудова системи безпеки кредитної діяльності вплине на результат не лише кредитний операцій, а і на прибуток банку взагалі.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ. Наукову думку щодо поняття безпеки банківської діяльності надають такі фахівці як Зубок М. І., Яременко С. М. [1], Гамза В. А., Ткачук І. Б. [2], Стрель-

Ігор Прийма
Завідувач
секретаріату
Комітету з
питань фінансів
і банківської
діяльності
Верховної Ради
України

Анастасія
Толстошевська
асистент
кафедри
менеджменту
банківської
діяльності
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Igor Pryjma
Finance and
Bank Activity
Committee
Parlament of
Ukraine

Anastasiia
Tolstosheieva,
assistant
SHEI «Kyiv
National
Economic
University named
after Vadym
Hetman»

МАКРОЕКОНОМІКА

бицька Л. М., Стрельбицький М. П., Гіжевський В. К. [3], Павлов А. А [4], Ярочкін В. І. [5] та ін. Забезпечення безпеки саме кредитної діяльності розкривали в своїх роботах деякі з науковців [1, 2]. Питання забезпечення безпеки кредитної діяльності в них звужено до функцій одного підрозділу і обмежено лише процедурою проведення кредитних операцій. А система безпеки кредитної діяльності залишається не розкритою взагалі.

ВІДЛЕННЯ ПРОБЛЕМ. Дослідження науковців щодо організації безпеки кредитної діяльності розглядалися лише з позиції банку, без врахування інтересів інших суб'єктів кредитних відносин. Ще однією невирішеною проблемою залишається неправильне тлумачення кредитної діяльності банку і ототожнення її з процесом кредитування. Організація забезпечення безпеки кредитної діяльності має врахувати двосторонню функцію кредитної діяльності: акумулювання та розміщення кредитних ресурсів.

МЕТА. Метою статті є побудова структури організації забезпечення безпеки кредитної діяльності банків на основі захисту інтересів всіх суб'єктів кредитних відносин та виокремлення проблем, з якими вона стикається.

ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ. Кредитна діяльність банків являє собою певну сукупність взаємовідносин різних суб'єктів, кожен з яких має в ній свою мету. Інтереси суб'єктів не завжди співпадають, у взаємовідносинах учасників виникають певні протиріччя та конфлікти, які формуючи відповідну їх поведінку виступають джерелом загроз кредитній діяльності. Тобто, ефективною кредитна діяльність банку може бути лише за умов дотримання балансу інтересів всіх її сучасників. Виходячи з цього, об'єктом безпеки кредитної діяльності банків є корпоративний інтерес її учасників. В свою чергу, під забезпеченням безпеки кредитної діяльності слід розуміти як процес формування сприятливих умов для реалізації інтересів всіх її учасників, а заходи безпеки мають спрямовуватись на по-

передження протиріч та конфліктів. Звідси безпека кредитної діяльності банків має являти собою відповідну систему гарантій дотримання балансу інтересів, які спираються на спільні можливості та зусилля її учасників.

Забезпечення безпеки кредитної діяльності банків здійснюється за двома основними напрямками: формування кредитних ресурсів – шляхом проведення фінансового моніторингу і виявлення частки коштів, які мають незаконне походження; вкладання кредитних ресурсів – шляхом правового регулювання захисту інтересів учасників кредитного процесу, інформаційно-аналітичного дослідження позичальників, використання адекватних ситуацій технологій кредитування, застосування економіко-правових заходів забезпечення виконання кредитних зобов'язань (рис 1).

Забезпечення безпеки процесу формування кредитних ресурсів сприймається банками лише як необхідність запроваджена державою і здійснюється лише у формі фінансового моніторингу. Банки не відчувають загрози з боку даного процесу і готові використовувати, а то і використовують будь-які кошти без явних ознак протиправного їх походження. Сили безпеки даним процесам у більшості випадків не опікуються. Більш того, у ситуаціях крайньої потреби в ресурсах, банки не завжди прогнозують ризики, які може нести їх політика заалучення коштів, особливо у взаємовідносинах з клієнтами. Тобто, даний напрямок забезпечення безпеки кредитної діяльності банків залишається поки що проблемним.

Найбільш активно забезпечується безпека вкладників кредитних ресурсів, насамперед кредитних операцій. Як випливає із рис. 1 основних напрямів тут чотири. Інформаційно-аналітичний напрямок, як правило, забезпечується підрозділами безпеки та кредитними підрозділами банків, його змістом є формування характеристики ділової активності позичальника, його кредитної історії та фінансової спроможності ефективно використати кредитні кошти і повернути кредит. Зазвичай тут використовуються



Рис. 1 Структура організації забезпечення безпеки кредитної діяльності банків

стандартні методики, різного роду інформаційні бази даних та зв'язки в правоохоронних органах.

Правовий напрямок забезпечується юридичними підрозділами і передбачає використання правових інструментів для захисту інтересів банків у їх кредитних правовідносинах з клієнтами. В основному прийоми, що використовуються тут є також стандартними (відповідальність, відшкодування збитків, штрафні санкції і т.д.).

Економічні заходи безпеки формуються кредитними підрозділами та підрозділами банківських ризиків і включають експертизу проектів позичальників під які беруться кредити, обґрунтування економічних умов кредитування та заходи по забезпечення повернення кредиту. Дії банку щодо цього напрямку залежать від ситуації на ринку, якості позичальників, термінів кредитування, галузі економіки в якій здійснюють свою діяльність позичальники, особливостей проекту. Як правило, банки приймають рішення, що відповідають кожній конкретній ситуації.

Технологічний напрямок забезпечується кредитними підрозділами, визначає алгоритм проведення кредитної операції, порядок взаємоконтролю поведінки сторін кредитної операції, правила проведення розрахунків. Хоча банки і обирають відповідні технології, але їх перелік зазвичай є обмеженим.

Незважаючи на певні досягнення в організації забезпечення безпеки кредитної діяльності банків існують суттєві проблеми, які обумовлюють недостатню ефективність існуючих заходів безпеки та неможливість вжити інших, більш дієвих заходів.

Однією з найбільш суттєвих проблем забезпечення безпеки кредитної діяльності банків є відсутність правового її регулювання, що звужує можливості банків і не створює для формування ними повноцінної системи власної безпеки. Виходячи з сутності безпеки можна говорити, що остання є складовою економічної діяльності, у даному випадку невід'ємною частиною кредитної діяльності. А враховуючи, що банківська діяльність в цілому і кредитна зокрема є необхідною

МАКРОЕКОНОМІКА

умовою функціонування економічної системи країни, то питання забезпечення її безпеки є завданням держави, яка має утворювати сприятливі умови для такої діяльності. У світлі даної проблеми слід також звернути увагу і на те, що банківська безпека і безпека такого виду діяльності як кредитна не стала об'єктом регулювання нормативними актами НБУ, що не утворює передумов для консолідації зусиль банків у захисті їх інтересів на ринку банківських послуг. Кредитна діяльність поєднує інтереси різних суб'єктів: банків, підприємців, держави тому цілком очевидною є необхідність єдиних підходів до забезпечення її безпеки з використанням можливостей всіх зазначених суб'єктів, що може бути можливим лише за наявності відповідних правових актів з питань безпеки.

Друга проблема переплітається з попередньої і випливає з неї. Як показало дослідження, банки, у більшості своїй, не мають стратегії забезпечення їх безпеки в розумінні глобально-го її розвитку. Плануючи розвиток кредитної діяльності, формуючи відповідну перспективу її зростання, банки не мають адекватних стратегій забезпечення безпеки такої діяльності. У більшості випадків питання безпеки підміняються стратегіями управління ризиками. У жодному із нормативних документів банків, які формують політику та стратегію їх діяльності на кредитному ринку, відсутнє забезпечення безпеки. Остання функціонує як реакція на негаразди, що виникають в банках і які мають бути локалізовані, нейтралізовані та усунені. Така ситуація не утворює передумов до попереджування загроз, їх прогнозування у майбутньому розвитку банків на стратегічному рівні.

Як проблему можна розглядати і те, що безпека діяльності банків, особливо у сфері кредитної діяльності, не є незалежною. Будучи підпорядкована керівникам банку підрозділи безпеки та інші підрозділи на які покладено функції захисту інтересів банку та його власників вимушенні виконувати рішення і розпорядження вказаних керівників. Як показало, проведене у

ході дослідження, вивчення практики забезпечення безпеки кредитної діяльності банків, мають місце випадки коли керівним складом банків приймались рішення за якими неможливо виробити ефективні заходи безпеки в межах існуючого правового поля та з врахуванням ситуації яка склалась на ринку кредитних послуг (кредити за 15 хв., необхідність швидкого нарощування кредитного портфелю, особливості кредитування пов'язаних осіб і т.і.). Це ще раз вказує на другорядне сприйняття безпеки в банках і не досить серйозне ставлення до неї з боку керівників при прийнятті ними відповідальних рішень.

Різноспрямованість і специфіка діяльності позичальників кредитів, зумовила спеціалізацію підрозділів банків задіяних у кредитуванні. Але разом з тим заходи безпеки та дії таких підрозділів нерідко залишаються шаблонними. Перевірка клієнтів інколи спрямовується на отримання загальної інформації про них, банківська безпека не завжди передбачає виявлення тих із клієнтів, які здатні своєю поведінкою, економічним станом, ризиковим управлінням, специфікою інтересів нести загрозу банкам. У цьому плані проблемою поки що залишається співпраця банків з кредитними бюро, підрозділів безпеки банків поміж собою. Зараз стосунки банків визначаються не інтересами захисту конкретних видів діяльності, а базуються на конкурентних відносинах банків. Більш того, незважаючи на єдність інтересів суб'єктів кредитної діяльності консолідації зусиль їх сил безпеки, як правило, не відбувається. У ході дослідження не отримано жодного прикладу тісної співпраці підрозділів безпеки банків і позичальників щодо захисту їх інтересів у кредитних взаємовідносинах. Зазвичай їх зусилля спрямовуються на виявлення більш повної інформації про клієнта, банк, загрози, які можуть останні нести один для одного.

Проблемою можна вважати і такі особливості сучасної організації забезпечення безпеки кредитної діяльності як недостатність та низька ефективність заходів безпеки при проведенні

кредитного моніторингу. Незважаючи на досить повне обґрутування цього питання в теоретичному плані на практиці йому приділяється недостатньо уваги на що вказує аналіз причин виникнення проблем з кредитами банків. Частково банкіри це пояснюють великою кількістю кредитних справ, що припадають на працівників, які супроводжують кредитні операції, в іншому випадку ситуація обумовлюється традиційними технологіями контролю поведінки позичальників, відповідним рівнем довіри до них. Можна брати до уваги і те, що банки не зовсім правильно визначають мету своєї кредитної політики акцентуючи увагу на підтриманні висхідних темпів кредитування на шкоду контролю за наданими кредитами. Тут також мають місце не висока професійна підготовка персоналу, який супроводжує кредити щодо знань ним ознак загроз, що можуть виникати для банку у процесі використання позичальниками коштів та обмежений вибір методів контролю.

Як випливає із результатів дослідження забезпечення безпеки кредитних операцій як система у більшості банків відсутня. В основному забезпечення вказаних операцій здійснюються окремими заходами не взаємопов'язаними поміж собою, відсутній взаємовплив та взаємообумовленість таких заходів коли виявлені негативні ознаки в характеристиках позичальника у ході виконання однієї функції, зумовлюють обов'язкове проведення заходів безпеки під час виконання іншої.

Водночас самі функції захисту інтересів банку не завжди випливають із завдань безпеки і особливостей кредитування конкретного суб'єкта, а зазвичай є стандартними для всіх випадків (оцінка кредитоспроможності, забезпечення повернення кредитів, санкції за порушення кредитних зобов'язань і т.д. відсутність системного підходу не зумовлює закономірного характеру заходів безпеки кредитної діяльності).

Недотримання рівності прав клієнтів як вкладників, і як позичальників формує проблему протиріч та кон-

флікту інтересів суб'єктів кредитної діяльності. Територіальні, вікові, професійні обмеження позичальників не зачіпають їх прав як вкладників. За таких умов знижується довіра до банків і з боку їх клієнтів, можуть формуватись антагоністичні відносини. Більш того, значна частина населення боїться брати кредити у банках, маючи за приклад нездорові відносини з банками інших позичальників, які потрапили в скрутну ситуацію з поверненням кредитних боргів. Безпека банків не має у своєму арсеналі ефективних інструментів впливової пропаганди з метою отримання високого ступеня довіри до банків і пропозицій спільногого захисту інтересів сторін у процедурі кредитування. Все це формує ще одну проблему в організації забезпечення кредитної діяльності банків.

Обмеженість джерел формування кредитних ресурсів та клієнтів, здатних ефективно використовувати кредитні кошти банків і своєчасно розраховуватись з ними зумовило значний рівень конкуренції на кредитному ринку, особливо серед банків першої та другої групи. В той же час забезпечення безпеки конкурентної боротьби банків на даному ринку є досить проблемним, оскільки захист банків у їх конкурентній боротьбі здійснюється у загальному плані, не виділяючи напрямки діяльності банків і досить шаблонна. Крім того, домінуючим у такій боротьбі виступає сила авторитету, насамперед авторитету власників, які, зазвичай у такій боротьбі застосовують методи не завжди добросовісної конкуренції. Сьогодні сили безпеки не здатні ефективно протистояти таким методам, тому більшість банків не має значних перспектив у формуванні їх кредитного ресурсу з внутрішнього ринку і можливості залучати мало ризикових позичальників.

Обмеженість кредитних ресурсів банків робить їх кредитні портфелі досить чутливими до проблем, які можуть виникати у фінансовому стані позичальників і залежними від зовнішніх джерел фінансування. Так ситуація загрожує втягуванням банків у залежність з одного боку від їх

кредиторів, а з іншого від позичальників. Вітчизняні банки поки ще не мають дієвих методів подолання такої ситуації, а держава не має можливості ефективно втрутатись у таку ситуацію. За таких умов рівень безпеки банків знижується у всіх непрямих їх діяльності, в т.ч. і в кредитній, а ризик і загроза втрати ліквідності і платоспроможності - зростають, що формує ще одну суттєву проблему в організації ефективного забезпечення безпеки кредитної діяльності банків.

ВИСНОВОК

Таким чином, забезпечення безпеки кредитної діяльності здійснюється в умовах наявності численних проблем та загроз об'єктивного і суб'єктивного характеру. Очевидно, що усунення зазначених проблем вимагає великого переліку дій на рівні держави, суспільства, банківської системи, громадян. Деякі з них залишаються і будуть існувати ще значний час, оскільки пов'язані зі зміною менталітету громадян. За таких умов безпека кредитної діяльності має бути максимально адаптована до ситуації, і разом з тим бути гнучкою до змін, які в ній відбуваються, забезпечуючи свій вплив на всі чинники, що обумовлюють, супроводжують та протидіють ефективній кредитній діяльності банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності: підручник / М.І. Зубок, С.М. Яременко. - К.: КНЕУ, 2012. - 423 с.
2. Гамза В. А. Безопасность банковской деятельности: учебник / В. А. Гамза, И. Б. Ткачук. — М.: Маркет ДС, 2010. — 407 с.

3. Стрельбицька Л. М. Банківське безпекознавства: навч. посіб. / Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П., Гіжевський В. К. — К.: Кондор, 2007. — 601 с. — (Юридична книга).

4. Павлов А. В. Основы организации безопасности банков / Павлов А. В. — М.: Изд. Центр «Академия», 2010. — 128 с.

5. Ярочкін В. І. Безопасность банковских систем / Ярочкін В. І. — М.: Ось-89, 2004. — 416 с.

REFERENCES

1. Zubok M.I. Bezpeka bankivs'koyi diyal`nosti: pidruchny`k / M.I. Zubok, C.M. Yaremenko. - K.: KNEU, 2012. - 423 s.

2. Gamza V. A. Bezopasnost` bankovskoj deyatel`nosti: uchebny`k / V. A. Gamza, Y. B. Tkachuk. — M.: Market DS, 2010. — 407 s.

3. Strel`by`cz`ka L. M. Bankivs`ke bezpekoznavstva: navch. posib. / Strel`by`cz`ka L. M., Strel`by`cz`ky`j M. P., Gizhevs`ky`j V. K. — K.: Kondor, 2007. — 601 s. — (Yury`dy`chna kny`ga).

4. Pavlov A. V. Osnovi organy`zacy`u` bezopasnosti` bankov / Pavlov A. V. — M.: Y`zd. Centr «Akademy`ya», 2010. — 128 s.

5. Yarochky`n V. Y. Bezopasnost` bankovsky`h sy`stem / Yarochky`n V. Y. — M.: Os`-89, 2004. — 416 s.